فیلمی عمیقاً دردناک

بـه گفته‌ی هوپرت، منطق مشـابهی در پسِ انتخاب فیلم عمیقـاً دردناک «من هنوز اینجا هسـتم» والتر سـالس برای بهترین فیلمنامه وجود داشـت. اغلب این جایزه‌ای است که بیشتر نشانگر ناتوانی هیئت داوران در توافق بر سر جایزه بالاتر از فیلمنامـه، به یک فیلم تعلق می‌گیرد. اما هوپرت می‌گوید، فیلم سرکوب وحشیانه‌ی دوران دیکتاتوری نظامی برزیل را به تصویر می‌کشد و «شـما از وقایع خبر دارید، اما داستان هرگز واقعاً شما را به جایی که فکر می‌کنید می‌رود، نخواهد برد و فکر می‌کنم این واقعاً به خاطر کیفیت فیلمنامه است.»

فیلمنامه‌ی این اثر نوشته موریو هاوسر و هیتور لورگاست که براسـاس رمان مارسلو روبنس پایوا نوشته شده است. داستان ایـن فیلم، روایـت دلخراش ناپدید شـدن روبنس پایـوا [پدر نویسنده] در سـال ۱۹۷۰ به دست دیکتاتوری نظامی برزیل اسـت که با زیبایی و وقار از نگاه همسر و فرزندانی که این درد را کشیده‌اند بازگو می‌شود. «من هنوز اینجا هستم» همان‌قدر که داستان خانواده‌ی پایوا و جنایت ویران‌کننده‌ای که توسط رژیم دیکتاتوری بر آن‌ها تحمیل شـده، است، داستانی است که برزیل آن زمان که خیلی‌ها تحت آن دیکتاتوری زیسـته‌اند روایـت می‌کند، جایی که پر از بازی در کنار سـاحل، فوتبال، گفت‌وگوهای سیاسی، موسیقی و هنر است و کم‌کم به دنیایی ساکت و ترسناک تبدیل می‌شود.

کیدمن در سوگ مادر

جایزه‌ی بهترین بازیگر مرد به ونسـان لندون برای «پسـر ساکت»، به کارگردانی دلفین و موریل کولین رسید.

امـا جایزه بهتریـن بازیگر زن به نیکول کیدمن رسـید که به‌خاطر درگذشت مادرش نتوانسته بود در مراسم حضور یابد. هوپرت به نمایندگی از هیئت داوران، عشق و ابراز همدردی‌اش را برای نیکول کیدمن فرستاد. کیدمن به‌خاطر نقش فوق‌العاده ماهرانه و چالش‌برانگیـزش در فیلم «دختربچه» به کارگردانی هالینا رین، جایزه‌ی بهترین بازیگر زن را از آنِ خود کرد.

نیکول کیدمن در این فیلم نقش یک مدیر اجرایی باسابقه را بـازی می‌کند که بـه خاطر رابطه‌ی رسـوایی‌آمیز با کارآموز بسیار جوان شـرکت، روابط کاری و خانوادگی خود را به خطر می‌اندازد. این فیلم برای خیلی‌ها یادآور فیلم «بی‌وفا» و «نه‌ونیم هفته» آدریان لین است.

هالینـا رین از طرف کیدمن جایـزه را دریافت کرد و پیام زیـر را از این بازیگر خواند: «امروز به ونیز رسـیدم و فهمیدم که مادر شـجاع و زیبای من جانل آن کیدمن، به تازگی فوت کرده است. من در شوک هستم و باید پیش خانواده‌ام بروم. اما این جایزه برای اوسـت. او مرا شکل داد، راهنمایی کرد و سـاخت. از اینکه توانستم نام او را از طریق هالینا ارج بنهم، بسیار سپاسگزارم. تلاقی زندگی و هنر دلخراش است و قلب من شکسته است.»

این پیام سـاده و تأثیرگذار، روی بـردی کوربت تأثیر زیادی گذاشت؛ کسـی که بعد از این، برای دریافت جایزه‌ی بهترین کارگردانـی بـه خاطر فیلـم «زبـره کاری» روی صحنـه آمد و همدردی عمیق‌اش را با نیکول کیدمن ابراز کرده و به او تسلیت گفت. او بعد از آن از فهرست بلندبالای بازیگران و عوامل فیلمش نام برد و از آن‌ها تشـکر کرد و گفت که جهان اغلب نسـبت به هنرمندان، معماران و مهاجـران بی‌رحمانه رفتار می‌کند و در ادامه همبسـتگی خود را با جامعه‌ی فیلمسـازانی اعلام کرد که «از یکدیگر حمایت می‌کنند و در مقابل شـرکت‌های بزرگ می‌ایستند.»

اعتراض به نسل‌کشی در غزه

او با شـور و اشـتیاق صحبت‌هایش را به پایان برد و گفت: «برای دخترم و همه فرزندان شما، فارغ از اینکه از کجا آمده‌اند، سـینمای بهتر و دنیای بهتری را متصور هسـتم. آن‌ها سزاوار دنیایی بدون مرز هستند، چیزی بی‌حد و حصر و جدید.»

لفاظی سیاسـی انتزاعی کوربت در جاهای دیگر توسـط برنـدگان دیگری مانند بوگدان مورسـانو، کارگردان رومانیایی برنده‌ی جایـزه‌ی بهترین فیلم بخش افق‌های ونیز برای فیلم «سال نویی که هرگز نیامد»، تکرار شد و او مضامین مقاومت و انقلاب را بدون اشاره به نام یا هیچ کشمکش اخیری برجسته کرد. اما سـایر برندگان موضع مستقیم‌تری داشتند. اسکندر کوپتی که «تعطیلات شـاد» او جایـزه‌ی بهترین فیلمنامه‌ی افق‌های ونیز را گرفت، بیان کرد: «من در اینجا بسـیار مفتخر هسـتم و در عین حال عمیقاً متأثر از دوران سـختی که در آن زندگی می‌کنیم. طی ۱۱ ماه گذشـته، انسانیت و قطب‌نمای اخلاقی مشترک ما آزمایش شده است، زیرا شاهد نسل‌کشی مداوم در غزه هستیم. این واقعیت دردناک ما را به یاد پیامدهای ویرانگر ظلم و سـتم می‌اندازد؛ موضوعی که در فیلم ما مطرح است.» او بعد از تشویق‌های صمیمانه گفت: «هیچ‌یک از ما آزاد نیستیم تا زمانی که تمام‌مان آزاد باشیم.»

اما شـاید شـدیدترین اظهارات از زبان سـارا فریدلند بیان شـد؛ کسی که تنها برنده چند جایزه در جشنواره بود. فیلم او «حس آشنا»، برنده‌ی سه جایزه شد؛ جایزه‌ی افق‌های بهترین کارگردانی و افق‌های بهترین بازیگر زن (برای کاتلین چالفانت)، همچنین جایزه لوئیجی دولورنتیس بهترین فیلم اول.

این فیلم داستان زنی کهنسال را روایت می‌کند که دچار مشکلات حافظه شده است. در اولین فیلم درام سارا فریدلند، چالفانت نقش روت گلدمن ۸۰ ساله را بازی می‌کند؛ همسر، مادر و آشپز حرفه‌ای که چندین کتاب آشپزی نوشته است و حالا در کهنسالی حافظه‌اش تحلیل رفته است و در خانه‌ی سـالمندان زندگی می‌کند. «حس آشنا» شبیه یک داستان ماهی خـارج از آب از گذشـته اوسـت. احسـاس می‌کند که در مدرسـه‌ی جدیـدی زندگی می‌کند کـه هنوز قوانین اجتماعـی‌اش را درک نمی‌کنـد یا نمی‌دانـد متحدانش در میان بسیاری از چهره‌های ناآشنا چه کسانی هستند. گاهی اوقـات، او بـرای درک محیط اطراف خود تـلاش می‌کند و اسـتراتژی‌های مقابله‌ای ایجـاد می‌کند تا از خـود در برابر احساس آسـیب‌پذیری محافظت کند. برای مثال، او اصرار دارد که ونسا و پزشک را به جای کمک‌کنندگان، «دوستان» خود بخواند. فیلمنامه سرراست فریدلند، به‌طور مؤثری روت را به عنوان زنی مغرور و مستقل به تصویر می‌کشد، شبیه به آنچه امروز اسـت، اگرچه او اغلب از برداشت دیگران از خود متحیر می‌شود.

سـارا فریدلنـد، کارگـردان یهودی-آمریکایی در مراسـم اختتامیـه ونیز هنـگام دریافت جایـزه‌اش با محکـوم کردن نسل‌کشـی اسـرائیل در غـزه گفـت: «به‌عنـوان هنرمندی یهودی-آمریکایی باید توجه داشـته باشـم که این جایزه را در سیصدوسی‌وششـمین روز از نسل‌کشـی اسـرائیل در غزه و هفتادوششمین سال اشغالگری اسرائیل می‌گیرم. بر این باورم مسئولیت ما به‌عنوان افرادی که در حوزه‌ی سینما فعالیت داریم این است که از بسترهای نهادی که از طریق آن کار می‌کنیم، برای مقابله با معافیت از مجازات اسرائیل در صحنه‌ی جهانی استفاده کنیم. من با مردم فلسطین در مبارزه برای آزادی اعلام همبستگی می‌کنم.»

جایـزه مارچلـو ماسـتروایانی، بهتریـن بازیگـر نوظهور جشنواره‌ی ونیز امسال، به پل کیرچر برای «و فرزندان‌شان پس از آن‌ها» رسید. این بازیگر فرانسوی که به‌خاطر ایفای نقش در «پسر زمستانی» و فیلم ماجراجویانه‌ی «پادشاهی حیوانات» شناخته شد، توانست در جشنواره‌ی ونیز جایزه بهترین بازیگر نوظهور ونیز را دریافت کند.

به‌جرأت می‌توان گفت که رقابت ونیز ۲۰۲۴ یکی از بهترین‌ها نبوده است. شایعات حاکی از آن است که هیئت داوران هشتادویکمین جایزه فیلم ونیز با چالش‌هایی مواجه شدند. گمانه‌زنی‌های زیادی وجود داشت که هیئت داوران جشنواره به‌دلیل اینکه چند فیلم مطرح آمریکایی که در سال‌های اخیر برنده‌ی ونیز شده بودند اعطای جایزه برتر به یک فیلم آمریکایی آمریکا پرهیز کنند

صحنه‌ای از فیلم سرخابی

صحنه‌ای از فیلم اتاق مجاور

صحنه‌ای از فیلم هنوز اینجا هستم

صحنه‌ای از فیلم دختربچه

سهم ایران از جشنواره‌ی ونیز

در هشتادویکمین جشنواره فیلم ونیز، سینمای ایران هم از جایزه بی‌نصیب نماند. فیلم «شـاهد» ساخته‌ی نادر ساعی‌ور، برنده‌ی جایزه‌ی بهترین فیلم در بخش افق‌های ویژه‌ی جشنواره ونیز شـد و با ایـن جایزه تعداد جوایز ایـران از این قدیمی‌ترین جشنواره‌ی سینمایی جهان از ۶۰ جایزه عبور کرد.

فیلم «شاهد» سومین ساخته نادر ساعی‌ور و محصول ایران، آلمان و اتریش است که در بخش تماشاگران افق‌های اکسترای ونیز جایزه دریافت کرد.

در هفتادونهمین جشـنواره فیلم ونیز، سـینمای ایران سـه جایزه مهم را دریافت کرده. فیلم «جنگ جهانی سوم» ساخته‌ی هومن سیدی جایزه‌ی بهترین فیلم، بهترین بازیگر مرد (محسـن تنابنـده) بخش افق‌ها را دریافـت کرد و فیلم «خرس نیسـت» جعفر پناهی جایزه‌ی ویژه‌ی هیئت داوران بخش مسابقه‌ی اصلی را گرفت.

در سال ۲۰۲۰ نیز سینمای ایران حضوری قابل توجه در این جشـنواره داشت و توانست شش جایزه از این جشنواره بگیرد. فیلم «دشت خاموش» ساخته‌ی احمد بهرامی توانست جایزه‌ی بهترین فیلم بخش افق‌ها را به خـود اختصاص دهد و روح‌الله زمانی نیز بـرای بازی در فیلم «خورشـید» به کارگردانی مجید مجیدی جایزه‌ی «مارچلو ماسـتروایانی» ویژه‌ی بازیگر نوظهور جشـنواره را کسـب کرد. «جنایت بی‌دقت» سـاخته‌ی شهرام مکری جایزه‌ی فیلمنامه‌ی چهاردهمین دوره جوایز بیسـاتوی طلایی را گرفت و جایزه‌ی بهترین فیلم بنیاد ملی محیط‌زیست ایتالیا و جایزه فیپرشی بهترین فیلم بخش افق‌ها و بخش‌های جنبی به «دشـت خاموش» رسـید. همچنین جایـزه فانوس جادویی انجمن ملی سی‌جی‌اس هم به «خورشید» ساخته‌ی مجید مجیدی تعلق گرفت. شـهرام مکری نیز در سال ۲۰۱۳ و در جریان هفتادمین جشنواره فیلم ونیز با فیلم «ماهی و گربه» در بخش افق‌های ونیز حضور داشت و درنهایت جایزه ویژه این بخش را گرفت.

موفق‌ترین حضور سینمای ایران در ونیز در سال ۲۰۰۰ یعنی در پنجاه‌وهفتمین دوره بود و جعفر پناهی با فیلم «دایره»، جایزه شیر طلایی بهترین فیلم جشـنواره را از آنِ خود کرد. این فیلم پنج جایزه‌ی دیگر نیز در ونیز دریافت کرد؛ تقدیرنامه کلیسـای جهانی، جایزه یونیسف، جایزه فیپرشی، جایزه بهترین بازیگر زن برای مجموعـه بازیگران زن فیلم از طرف سـندیکای ملی نویسندگان سینمایی ایتالیا و جایزه سرجیو ترازاتی.

از دیگـر جوایز مهم سـینمای ایـران در جشـنواره ونیز می‌توان به سـه جایزه بزرگ هیئت داوران، فیپرشی و هیئت داوران جـوان در سـال ۱۹۹۹ برای فیلم «باد مـا را خواهد برد» ساخته‌ی عباس کیارستمی و دریافت جایزه‌ی بهترین فیلمنامه ونیز در سـال ۲۰۱۴ با فیلم «قصه‌ها» سـاخته‌ی رخشان بنی‌اعتماد اشاره کرد.

فیلم‌های پرسروصدا اما ناکام

در میان ژانرهای مختلف، سه فیلم قابل توجه از جمله دو فیلم مهیج جنایی واقعی، برجسته بودند. در فیلم «نظم» اثر جاستین کرزل، براسـاس کتاب «برادران خاموش» نوشـته کوین فلین و گری گرهارت در سـال ۱۹۸۹ سـاخته شده که درباره یکسری سرقت‌های بانکی و دزدی‌های خودرو در شمال غربی اقیانوس آرام می‌پـردازد. مامور اف‌بی‌آی تری هاسـک (با بازی جود لاو) معتقد اسـت که این جنایات توسـط گروهی از تروریست‌های داخلـی انجام می‌شـود. در پایـان، تحقیقات او بـه گروهی از نژادپرستان سفیدپوست با رهبری باب متیوز (با بازی نیکولاس هالت) می‌رسد.

فیلم «گرگ‌ها»، ساخته‌ی جان واتس با بازی جورج کلونی و برد پیت، یکی از فیلم‌هایی بود که حضور این دو بازیگر سرشناس در ونیز سروصدای زیادی ایجاد کرد. طنازی جورج کلونی و برد پیت روی فرش قرمز این جشـنواره، در رسـانه‌ها بازتاب زیادی داشـت. این فیلم در جشـنواره ونیز به خاطـر ازدحام بیش از حد تماشـاگران با بیش از ۳۰ دقیقه تأخیر نمایش داده شـد و با تشـویق چهار دقیقه‌ای مخاطبان همراه شد اما این فیلم جز بازیگران محبوبش چیز زیادی برای عرضه نداشـت و نتوانست توجهات را جلب کند.

بـرد پیت تنهـا دو روز پـس از آنجلینا جولـی که آخرین فیلمش «ماریا» را در ونیز به نمایش گذاشت، به جشنواره ونیز آمد که با تشویق ایستاده هشت دقیقه‌ای و هیاهوی اسکاری روبه‌رو شد.

در این فیلم پیت و کلونی ستاره‌های اکشن کمدی محصول اپل اورجینال در نقـش دو تعمیرکار حرفه‌ای بازی می‌کنند که ترجیح می‌دهنـد به تنهایی کار کنند، اما وقتـی برای یک کار استخدام می‌شوند مجبور می‌شوند با هم کار کنند.

فیلم دیگری که سروصدای زیادی ایجاد کرد «جوکر: جنون مشترک» با بازی لیدی گاگا و واکین فینیکس بود. فیلم «جوکر» فیلیپس در سال ۲۰۱۹ برنده‌ی جایزه‌ی شیر طلایی جشنواره شد و بعد از آن به یکی از پرفروش‌ترین فیلم‌های آن سال تبدیل شد و برنده بهترین موسیقی و بهترین بازیگر مرد و بهترین فیلم اسکار شد.

«جوکر: جنون مشـترک» که دو سـال پس از وقایع «جوکر» اتفاق می‌افتد، با اضافه شدن لیدی گاگا به بازیگران در جشنواره فیلم ونیز امسال نتوانست موفق باشد.

شاید هشتادویکمین جشنواره فیلم ونیز به اندازه سال‌های گذشته خیره‌کننده نبود، اما چندین برنده‌ی کمتر شناخته‌شده به‌ویژه فریدلند بـه ادعای خوش‌بینانه هوپرت در شـب پایانی حمایت کردند که «سینما در وضعیت خوبی است.»

تبارشناسی جمهوریت

نگاهی به شماره ۱۰۶ فصلنامه حضور
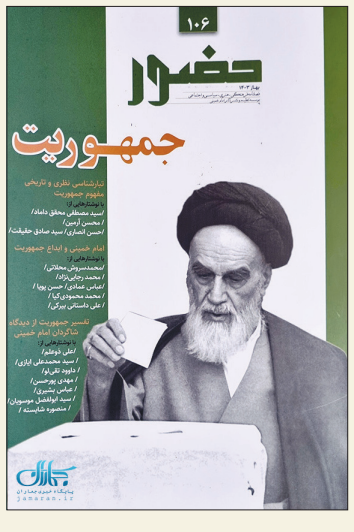
شـماره ۱۰۶ فصلنامـه فرهنگـی، هنـری، سیاسـی و اجتماعی مؤسسـه تنظیم و نشـر آثار امام خمینی(ره) با عنوان «حضور» به مدیرمسـئولی علی کمساری منتشر شـد. ایـن شـماره از «حضور» بـا مطلبی تحـت عنوان «جمهوریت و مسئله سرچشمه» به قلم خسرو طالب‌زاده، از اعضای شـورای سیاست‌گذاری این فصلنامه آغاز شده اسـت. طالب‌زاده در «سخنِ نخست» توضیح داده است که فصلنامه «حضور» که به بررسـی و واکاوی دیدگاه‌ها و تفکر راهبردی امام خمینی(ره)؛ مبدع، معمار و مؤسـس جمهوری اسلامی اختصاص دارد، در این نوبت به مسئله جمهوری اسلامی به‌مثابه نظامی در جهان مدرن از منظر گسترده نظری و تاریخی پرداخته است. ساختار این شماره از فصلنامه «حضور» براسـاس فرضیه‌ها و روایتی که برای آن طراحی شده در سه موضوع بنیادی بخش‌بندی شده است. نخست، تبارشناسی شکل و محتوای نظام سیاسی در غرب و ایران در زمینه تاریخی و نظری جمهوری، رصد آن در ایران و به‌واقع رصد ناجمهوریت. دوم، واکاوی دیدگاه امام خمینی(ره) درباره جمهوریت و جمهوری اسلامی و زوایا و مختصات آن. سـوم، واکاوی دیدگاه شاگردان نسل اول امام درباره جمهوری اسلامی. ازجمله مطالب بخش نخست فصلنامه «حضور» با عنوان «تبارشناسی نظری و تاریخی مفهوم جمهوریت» می‌توان به مقاله‌ای تحت عنوان «رهیافتی بر اندیشـه سیاسی فارابی و متفکران شیعی»، نوشته حسن انصاری قمی اشاره کرد. حسن انصاری قمی، پژوهشـگر ارشد علم کلام و فلسفه اسـلامی در دانشگاه پرینستون، اخیراً سلسـله درس‌گفتاری را درباره اندیشه امامت در آثار علما و متکلمان در قرون نخست هجری برگزار و منتشر کرده اسـت. مقاله حاضر بخشی از این سلسله درس‌گفتارها، درباره مقایسه آرای متکلمان شیعه با آرای فارابی است. از دیگر مطالب این بخش می‌توان از «تحلیل نظریه مشـروعیت قدرت براسـاس آزادی نقد عمومی»، نوشته سیدمصطفی محقق داماد و «مفهوم‌شناسی رعیت، بیعت و رضایت با تاکید بر تحولات سیاسـی دو قرن اول»، نوشته محسـن آرمین نام برد. «امام خمینی(ره) و ابداع جمهوریت» عنوان بخش دیگری از شماره ۱۰۶ «حضور» است. ازجمله مطالب این بخش، «امام خمینی(ره) و ابداع نظریه جمهوریت در فقه شـیعه» است. این مطلب عنوان سه جلسه سخنرانی آیت‌الله سیدمحمد سروش محلاتی، استاد دروس خارج حوزه علمیه قم، به مناسبت ایام رحلت امام و بنیانگذار جمهوری اسـلامی در سال ۱۴۰۲ است. گفتاری که در متن حاضر به نوشـتار برگردانده و ویرایش شده است. محمد رجایی‌نژاد، استاد دانشگاه نیز در همین بخش مطلبـی تحت عنوان «جمهوریت بـر پایه اخلاق؛ سـیره نظری و عملی امام خمینی(ره)» نوشـته اسـت. همچنین «بازخوانی نقش مردم در اندیشـه سیاسی امام خمینی(ره) و تطبیق آن با نظریه‌های دموکراسی» عنوان مطلبـی از عباس عمادی، عضو هیئت علمی دانشـگاه تربیت مدرس و «امام و جمهوریت» عنوان مطلبی از حسن پویا، پژوهشگر مطالعات دینی است. «روایت پژوهش‌های فارسـی از نسبت جمهوریت و اسـلامیت در اندیشه امام خمینی(ره)» و «جمهوری اسلامی، نظامی سازگار میان حکومت دینی و مشـارکت همه‌جانبه مـردم»، دو مطلب پایانی بخش «امام خمینی(ره) و ابداع جمهوریت» را شکل می‌دهند. بخش سـوم شـماره ۱۰۶ «حضور»، «تفسیر جمهوریت از دیدگاه شاگردان امام خمینی(ره)» نام دارد. مصاحبه با حجت‌الاسلام والمسلمین علی ذوعلم، یکی از مطالب این بخش اسـت. او در این مصاحبه به تشـریح مبانـی دیدگاه و آرای مقام معظم رهبـری و اهمیت آن در بیانیـه گام دوم انقلاب پرداخته اسـت. «جایگاه مردم در جمهوری اسلامی با تاکید بر آرای شهید مطهری» نوشته داوود تقی‌لو، دکترای علوم سیاسی و دانش‌آموخته حوزه علمیه و «اعتبار اکثریت در فقه شـیعه با تکیه بر آرای امام خمینی(ره)» نوشـته سیدمحمدعلی ایازی، استاد حوزه علمیه قم دیگر مطالب این بخش را تشکیل می‌دهد. بخش چهارم؛ «زمینه» با مطلبی از سیدابوالفضل موسویان، تحت عنوان «شیوه حکمرانی خوب و نقش مردم با نگاه اجمالی به دیدگاه امام خمینی(ره) و شـهید صدر» آغاز می‌شود و با نوشته‌ای از منصوره شایسته با عنوان «انتظام جامعه در قرآن» به پایان می‌رسـد. شماره ۱۰۶ فصلنامه «حضور»، ویژه بهار ۱۴۰۳ در ۳۲۰ صفحه منتشر شده است.